

# Kdo vlastní klíče k interpretaci sociální nauky církve?

---

Roman Míčka

Nynější doba je opět po čase zralá k úvahám nad smyslem a interpretací sociální nauky církve. A to jak z širšího hlediska – právě vyšla sociální encyklika *Caritas in veritate* (2009), tak i z hlediska užšího – v českém prostředí se mezi politiky rozličných stran nečekaně rozhořely spory o to, jaká že to politika a ekonomika „nejvíce odpovídá duchu křesťanství.“

## 1. DOKUMENTY SUC

Sociální učení církve (SUC), sociální nauka církve neboli katolická sociální nauka je obvykle chápána jako tradice církevních dokumentů vyjadřujících se k aktuálním sociálním záležitostem. Jde o tradici velice dlouhou a široce pojatou, jejíž jádro tvoří soubor papežských sociálních encyklik, od encykliky *Rerum novarum* papeže Lva XIII., která vyšla v roce 1891, až po nejnovější encykliku *Caritas in veritate* papeže Benedikta XVI. z roku 2009. Kromě těchto sociálních encyklik je zde ještě zejména stěžejní koncilní konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes* (1965) nebo také tzv. „sociální katechismus“ – *Kompendium sociální nauky církve* (2004), jehož autorem je Papežská rada Iustitia et Pax. Dále existuje celá řada tematických textů – papežské listy a poselství (každoroční *Poselství k oslavě Světového dne míru*, *Poselství ke Světovému dni výživy*, *Poselství ke Světovému dni migrantů a uprchlíků* apod.), apoštolské exhortace (*Ecclesia in America* [1999], *Ecclesia in Europa* [2003]), dokumenty vatikánských kongregací či jiných církevních úřadů a institucí.<sup>1</sup> Kromě zmíněných ovšem i nesčetné další církevní dokumenty více nebo méně reflektují a hodnotí sociální skutečnosti.<sup>2</sup>

Nejnovějším dokumentem sociálního učení církve je tedy encyklika *Caritas in veritate* (2009) papeže Benedikta XVI., která vychází po osmnácti letech od vydání dosud poslední ryze sociální encykliky – *Centesimus annus* (1991) papeže Jana Pavla II. – tedy po poměrně dlouhé době, vzhledem k frekvenci vydávání sociálních encyklik v posledních několika desetiletích. Encyklika reflektuje a hodnotí nejnovější vývoj ve světě – otázky globalizace, proměn rozvojového světa v posledních dvou desetiletích, otázku vědeckého rozvoje, jeho výzev a rizik a dokonce i (mj. díky

---

<sup>1</sup> Kupříkladu dokumenty Kongregace pro nauku víry – *Libertatis Nuntius* (1984), *Libertatis Conscientia* (1986) reagující zejména na problematiku teologii osvobození, *Instrukce k některým otázkám ohledně působení a chování katolíků v politickém životě* (2002) apod.

<sup>2</sup> O aplikaci principů sociálního učení církve na konkrétní oblast, region, zemi či kontinent se kupříkladu pokoušejí četné dokumenty lokálních církevních autorit (kupříkladu u nás v ČR *Pokoj a dobro* [2000], v USA *Justice for All* [1986], v Jižní Americe výsledný dokument páté konference biskupů Latinské Ameriky a Karibiku v *Aparecide Documento Conclusivo de Aparecida* [2007] – tento mimochodem jako jeden z prvních církevních dokumentů komplexněji reflektuje ambivalenci globalizačních procesů).

dvouletému zdržení, protože encyklika měla vyjít ke 40letému výročí *Populorum progressio* [1967]) současnou světovou finanční a ekonomickou krizí.

V takové letité a mnohvrstevnaté sumě dokumentů není jednoduché se orientovat, inspirovat se jimi, natož je vhodně interpretovat, případně aplikovat. Pomůckou k tomu mělo v jistém smyslu být *Kompendium sociální nauky církve* (2004, česky 2008), které je systematizovaným, komplexním a přehledným zpracováním dosavadní katolické sociální nauky. Kompendium využívá texty celé dosavadní tradice výše zmíněných tematických textů, ovšem vyjma těch nejnovějších. Texty a výroky různých dokumentů SUC silně dobově podmíněné *Kompendium* přitom pomíjí, zatímco jiné zasazuje do nových aktuálních kontextů, celků a souvislostí. Jistým problémem může být to, že v *Kompendiu* užitá a citovaná původní texty magisteria a souběžně i jiných subjektů, logicky propojené a systematicky poskládané dle témat, mají různý původ, váhu, autoritu a závaznost. Vedle koncilních dokumentů a encyklik jsou zde hojně užity jiné dokumenty „druhého řádu“. I když je na tuto skutečnost čtenář upozorňován v úvodu ke *Kompendiu* – že totiž jde o „odlišné úrovně závaznosti učení“,<sup>3</sup> užití *Kompendia* může být bez řádné hermeneutiky zavádějící a matoucí. *Kompendium* tedy nelze celkově chápat jako autoritativní text církevního magisteria, nýbrž jako systematickou příručku a rejstřík textů.

## 2. CO JE TO SUC

Nejprve několik definic a citátů z dokumentů, které nám charakter nauky přibližují. Sociální učení církve je podle papeže Jana XXIII. „podstatnou částí křesťanského učení o člověku“<sup>4</sup> a podle papeže Jana Pavla II. – dle encykliky *Centesimus annus* – součástí křesťanské antropologie:

Proto je křesťanská antropologie ve skutečnosti kapitolou teologie a sociální nauka církve, která se ujímá člověka a stará se o něho a o jeho chování ve světě, patří z téhož důvodu „do oblasti teologie, zvláště teologie morální“,“<sup>5</sup>

přičemž podle téhož papeže: „předávání a šíření sociální nauky je součástí poslání církve hlásat evangelium.“<sup>6</sup> SUC je tedy třeba ještě jasně odlišit od sociální etiky či křesťanské sociální etiky, které mají charakter vědecké disciplíny pracující podle přísné metodologie, zatímco SUC, ačkoli oblast zájmu se s těmito disciplínami kryje, je spíše zvěstováním, poselstvím, má převážně formu apelů, výzev a doporučení, přičemž staví kromě racionality i na autoritě textů Písma a křesťanské tradice. Dále je třeba SUC odlišit od pojmu katolického (nebo ještě šířeji křesťanského) sociálního myšlení. To je zjednodušeně řečeno sociální myšlení všech, kteří se nějakým způsobem hlásí ke katolicismu (křesťanství), ať již jejich názory korespondují se SUC či ne, či jsou pouze jeho vyhraněnou interpretací. Jsou to názory jednotlivců

<sup>3</sup> *Kompendium sociální nauky církve*, čl. 8.

<sup>4</sup> *Mater et magistra*, čl. 222.

<sup>5</sup> *Centesimus annus*, čl. 55.

<sup>6</sup> *Sollicitudo rei socialis*, čl. 41.

či skupin na politickou a ekonomickou realitu. Na působení křesťanských politiků, uvažování některých teologů apod. můžeme vidět, že názory v oblasti katolického sociálního myšlení se pohybují od nejlevicovějších variant až ke krajní pravici.

V případě SUC nejde tedy o nějakou specifickou ekonomickou či politickou nauku, ale o morální hodnocení a výzvy směrem k lidské společnosti, SUC usiluje o čtení znamení doby v oblasti politické, ekonomické a kulturně-morální a reaguje na ně, interpretuje je. SUC není návodem, jak utvářet konkrétní politickou agendu, jak organizovat ekonomiku, není ideologií srovnatelnou kupř. s liberalismem, konzervatismem, socialismem či jeho kombinacemi a mezistupni, je morální naukou vycházející z křesťanského pohledu na člověka v kontextu společenských problémů. K tomu papež Jan Pavel II. v encyklice *Sollicitudo rei socialis* říká: „... Církev totiž nepředkládá hospodářské a politické systémy nebo programy ani nedává přednost jednomu před druhými,<sup>7</sup>“ dále zdůrazňuje (zejména s ohledem na to, že SUC bylo a mnohdy stále je chápáno jako jakási „středová“ politicko-ekonomická vize):

Sociální učení církve není nějaká „třetí cesta“ mezi liberálním kapitalismem a marxistickým kolektivismem, ani alternativa jiných, ne tak od základu protichůdných řešení: představuje spíše něco svébytného. Není to ani ideologie, nýbrž přesné vyjádření výsledků hlubokého zamyšlení ve světle víry a církevní tradice nad složitou skutečností lidské existence ve společnosti a v mezinárodním kontextu.<sup>8</sup>

SUC, jak vyplývá i z výše citovaných výroků, není konkrétním návodem, jak dělat politiku, jakou politickou a ekonomickou agendu zvolit, co konkrétně v sociální oblasti prosazovat. SUC je disciplínou (morální) teologie, nikoli politickým programem, a v tomto smyslu ji tak nelze vnímat, nabízí tedy, slovy encykliky *Centesimus annus*, čl. 43, „nezbytnou duchovní orientaci“.<sup>9</sup>

A nyní ještě, komu jsou texty SUC určeny? Původně byl jejich hlas obrácen zejména dovnitř do církve, jako interní dokument k řadám věřících. Od vydání encykliky *Populorum progressio* (1967) dokonce již „všem lidem dobré vůle“.<sup>10</sup> A je patrné, že SUC jako hlas největší nadnárodní organizace – katolické církve, je čten a interpretován i v řadách přesahujících přísně vymezené katolické, církevní prostředí.

### 3. DĚJINNÁ PODMÍNĚNOST A NADČASOVOST SUC

Sociální encykliky „kromě základních morálních zásad trvalé platnosti obsahují totiž časově podmíněné odpovědi, které je nutné chápat vždy pouze v kontextu společensko-dějinné situace, do níž byly řečeny.“<sup>11</sup> Toto zdůrazňuje papež Jan Pavel II. v encyklice *Sollicitudo rei socialis* – kontinuita spočívá v určitých konstantách a etických principech, aktualizace tohoto učení je pak nezbytná, „aby se odpovídajícím

<sup>7</sup> Tamtéž.

<sup>8</sup> Tamtéž.

<sup>9</sup> *Centesimus annus*, čl. 55.

<sup>10</sup> Srov. *Sollicitudo rei socialis*, čl. 8.

<sup>11</sup> Tomáš HALÍK, „Předmluva: Sociální nauka církve ve společensko-dějinném horizontu,“ in *Sociální encykliky (1891–1991)*, Praha: Zvon, 1996, s. 7.

způsobem přizpůsobovalo proměnlivým historickým podmínkám a nepřetržitému toku nových událostí každodenního života lidí a společnosti.<sup>12</sup> Zároveň si SUC neklade nárok na jakýsi typ neomylnosti, a hovoří dokonce o tom, že vstupuje:

... do dialogu s různými disciplínami, které se člověkem zabývají, sjednocuje jejich příspěvky a pomáhá jim otevřít se v širším horizontu službě člověku, poznanému a milovanému v plné šíři jeho poslání

a také že má i určitou „experimentální dimenzi.“<sup>13</sup> Ještě jasněji to říká papež Benedikt XVI.:

Sociální nauka církve je otevřená pravdě, ať už pochází z jakékoli oblasti poznání: přijímá pravdu, spojuje do jednoho celku zlomky, v kterých ji často nachází, a obohacenou o stále nové životní zkušenosti ji předává společnosti lidí a národů.<sup>14</sup>

Papež Benedikt XVI. zdůrazňuje, že i když je nauka dějinně podmíněná, je ve svém celku nerozporná a stojí na konstantních hodnotách: „Je správné, když se poukazuje na zvláštní rys té či oné encykliky, učení toho či onoho papeže, nikdy přitom ale není možné ztrácet ze zřetele vnitřní koherentnost celku nauky.“<sup>15</sup>

Toto jistě platí ve smyslu základních principů a hodnot, nikoli již v tématech konkrétních skutečností, jejich hodnocení či případných návrhů řešení. Kupříkladu existuje zjevný dějinný rozpor mezi kategorickým tvrzením encykliky *Sollicitudo rei socialis* (1987), že totiž církev „nepředkládá hospodářské a politické systémy nebo programy,“ a návrhem encykliky *Quadragesimo anno* [1931] na jistou obnovu „stavovského řádu“.<sup>16</sup>

Při výkladu textů sociálních encyklik měli mnozí katolíci po dlouhá léta problémy s odlišováním oněch „zásad trvalé platnosti“ a „časově podmíněných odpovědí“. Výklady, které přesouvaly výroky encyklik z jedné skupiny do druhé, ať jedním či druhým směrem, se mohly stát a často stávaly v rukou interpretů „nebezpečnou zbraní“. Právě z tohoto hlediska je třeba vnímat přínos *Kompendia sociální nauky církve*, které filtruje neaktuální a mnohdy v současném kontextu zavádějící výroky historických encyklik – zkrátka tím, že je nezmiňuje, dává tak jasnější signály k interpretaci sociálního učení církve. Očišťuje katolickou sociální nauku od výroků silně časově podmíněných, či dobově ideologicky podbarvených. V tomto kontextu jsou kupř. některé pasáže a výroky encykliky *Quadragesimo anno* – ty, které v rukou svérázných interpretů přispěly ke vzniku katolizujících fašistických režimů (Dollfusův – Rakousko, Salazarův – Portugalsko) a dodnes jsou silným argumentem katolických korporativistů – vyloučeny z kontextu aktuální katolické sociální nauky. Podobně je tomu v případě výroků encyklik, které se těší oblibě u tzv. „křesťanských socialistů“, zejména jde o některé části encyklik *Mater et magistra* (1961), *Pacem in terris* (1963), *Octogesima adveniens* (1971), tyto se v *Kompendiu* neobjevují. I nadále se

<sup>12</sup> *Sollicitudo rei socialis*, čl. 3.

<sup>13</sup> Obojí v *Centesimus annus*, čl. 59.

<sup>14</sup> *Caritas in veritate*, čl. 9.

<sup>15</sup> Tamtéž, čl. 12.

<sup>16</sup> Srov. *Quadragesimo anno*, čl. 81–87.

ale nabízí otázka po dějinné podmíněnosti některých výroků a jejich odlišitelnosti od „neměnného jádra“ sociální nauky církve stojící na křesťanském pohledu na člověka, tak jak jej chápe tradice katolické církve.

#### 4. KŘESŤANSKÁ POLITIKA A EKONOMIKA?

Z hlediska SUC tedy neexistuje něco jako prototypická, přesně definovaná křesťanská politika, která by měla být realizována, respektive nelze ji ztotožňovat se SUC či od ní přímo odvozovat. SUC neurčuje nebo ani nedoporučuje konkrétní politickou či ekonomickou agendu – výši daní (ačkoli hovoří o solidaritě), nepreferuje demokratické parlamentní systémy před prezidentskými (ačkoli uznává hodnotu demokracie), neříká, jaká míra solidarity uvnitř sociálního státu by měla být (ačkoli zná pojem sociální spravedlnosti) ani jak velká míra ekonomické svobody je žádoucí (ačkoli preferuje subsidiární uspořádání).

„Všichni křesťané si mají uvědomit své zvláštní povolání v politickém společenství,<sup>17</sup> SUC tedy dává zejména laikům – kteří se primárně účastní utváření politiky a ekonomiky – duchovní orientaci a dále i prostor pro rozličné interpretace a realizace v konkrétním životě. Konstituce *Gaudium et spes* v čl. 36 hovoří v tomto smyslu o „autonomii pozemských skutečností“. Na to, jak by mělo vypadat kupř. obecné dobro, spravedlnost, ekonomická svoboda, či jak by měla být organizována ekonomika, jak dospívat k sociálně spravedlivé společnosti či jak určit spravedlivou výši daní, na to lze mít rozličné pohledy v odlišných konkrétních kontextech i při respektování křesťanských hodnot a při zachování dobré vůle. *Gaudium et spes* sice říká, že může existovat jakési řešení vycházející z „křesťanského pohledu na svět“,<sup>18</sup> ale zároveň také, že:

Jiní věříci však, jak se často a oprávněně stává, budou s nemenší upřímností o téže věci soudit jinak. Jestliže řešení podaná tou nebo onou stranou mnozí jiní, i mimo úmysl stran, snadno spojují s poselstvím evangelia, musí mít na paměti, že v takových případech nikomu není dovoleno dovolávat se církevní autority výlučně ve prospěch svého názoru...<sup>19</sup>

Křesťané, podle dalšího článku *Gaudium et spes* „Při řízení časných záležitostí mají uznávat oprávněnou různost názorů a mají zachovat úctu k občanům i jejich sdružením, která tyto názory poctivě zastávají.“<sup>20</sup> Ještě před koncilní konstitucí toto zdůrazňuje v encyklice *Mater et magistra* (1961) papež Jan XXIII., když říká:

Při použití těchto zásad (přičemž míní aplikaci principů sociální nauky církve ve smyslu vidět–posoudit–jednat) se mohou někdy i mezi katolíky dobré vůle vyskytnout různé názory. V takovém případě se musí přesto snažit zachovat vzájemnou úctu ve svých slovech i jednání. Zároveň však musí uvažovat, jak by mohli všichni spolupracovat a tak zavčas vykonat to, co vyžaduje situace. Musí se pečlivě vyhnout tomu, že by ztráceli síly ustavičnými diskusemi a pod záminkou,

<sup>17</sup> *Gaudium et spes*, čl. 75.

<sup>18</sup> Srov. tamtéž, čl. 43.

<sup>19</sup> Tamtéž.

<sup>20</sup> Tamtéž, čl. 75.

že hledají nejlepší řešení, by opomenuli vykonat to, co skutečně mohou, a proto také vykonat mají.<sup>21</sup>

Apoštolský list *Octogesima adveniens* (1971) papeže Pavla VI. oprávněnou pluralitu náhledů zdůrazňuje obdobným způsobem:

V konkrétních situacích a se zřetelem na vztahy, v jakých kdo žije, musíme uznávat zákonitou rozmanitost možných přístupů. Tatáž křesťanská víra může vést k rozdílnému angažování. Církev vybízí všechny křesťany k dvojí povinnosti: pronikat svět křesťanským duchem a nově ho utvářet, aby se zdokonalily struktury a přizpůsobily se opravdovým potřebám doby. Jestliže se křesťané rozhodnou pro různé cesty a na první pohled se tak budou jevit jako protivníci, pak od nich církev žádá, aby se v dobré vůli navzájem snažili pochopit stanoviska a argumenty toho druhého. Poctivé zkoumání, jak se kdo chová a je-li to poctivé, vnukne každému postoj hlubší lásky, která přes všechny rozdíly, které jako takové uznává, důvěřuje, že úmysly se uvedou v soulad a dosáhne se jednoty. „Neboť co věřící spojuje, je silnější, než co je rozděluje.“<sup>22</sup>

Ačkoli bylo řečeno, že při realizaci politiky může existovat jakési řešení vycházející z „křesťanského pohledu na svět“, že tedy lze hledat jistý konsensus v tom, který typ politiky napomáhá životu a realizaci křesťanských hodnot, nebo naopak, který typ politiky či hospodářského systému může křesťanskému pohledu na svět a na člověka odporovat, mohou se i upřímně smýšlející křesťané dostat do pozice politických protivníků. S ohledem na odlišnosti v různých způsobech realizace obecného dobra, v chápání důrazů na konkrétní hodnoty, i s ohledem na odlišnosti zájmů různých sociálních skupin je však třeba počítat s tím, že se mezi křesťany mohou vyskytnout odlišné názory na konkrétní formy realizace obecného dobra, a že je tudíž plně relevantní a pochopitelná účast křesťanský orientovaných politiků v celém spektru rozličných politických stran, vyjma stran, jejichž agenda by byla ve zjevném rozporu, či dokonce v protikladu se základními křesťanskými hodnotami, zejména pak s pojetím lidské důstojnosti jakožto základního principu SUC.

Po určitou dobu, jak ukazuje německý katolický sociální etik Wolfgang Ockenfels, byla SUC jedním ze základních inspiračních zdrojů křesťansko-demokratické politiky v poválečném Německu. V roce 1992 v příručce *Kleine Katholische Soziallehre*<sup>23</sup> Ockenfels chválí výdobytky sociálně tržního hospodářství realizovaného v poválečném Německu, přičemž vyzdvihuje roli katolické sociální nauky v tomto procesu, která se zde měla vtělovat do ideologie a programu CDU-CSU. Píše:

Na příkladu sociálně tržního hospodářství tak lze objasnit, že na historii jeho vzniku se katolická sociální nauka a její zástupci ve značné míře podíleli, takže především sociální vymoženosti tohoto tržního hospodářství by mohly být přičítány i působení katolické sociální nauky.<sup>24</sup>

<sup>21</sup> *Mater et magistra*, čl. 238.

<sup>22</sup> *Octogesima adveniens*, čl. 50.

<sup>23</sup> Česky: Wolfgang OCKENFELS, *Katolická sociální nauka*, Praha: Zvon, 1994.

<sup>24</sup> OCKENFELS, *Katolická sociální nauka*, s. 91–92.

Ve svém článku z roku 1999 nazvaném *Sozialpolitik auf der Grundlage des christlichen Menschenbildes: Subsidiarität, Familienpolitik und Neubelebung christlicher Caritas*<sup>25</sup> však Ockenfels již výrazně kritizuje realitu německého sociálního státu, přičemž již zcela zřetelně vnímá jeho neduhy:

K přebujelosti sociálního státu, který se obtížil sociálními nároky, jež ho teď táhnou ke dnu, bohužel mocně přispěly i křesťanské strany, některé církevní spolky a teologové. Zadlužený stát blahobytu se nemůže odvolávat na křesťanské sociální učení. Protože co mají s tímto učením společného centralismus, nedostatek osobní zodpovědnosti a absence spravedlivého hodnocení výkonu? Sociální spravedlnost u nás musíme definovat znovu, a to podle starých pravidel subsidiarity.<sup>26</sup>

Jinde říká:

I s pomocí některých křesťanských politiků se sociální politika stále víc orientovala k centralistickému sociálnímu státu a nabývala rysů přebujelého státu blahobytu, který přebírá a přerozděluje třetinu hrubého domácího produktu. Rejstřík nároků otevřený směrem vzhůru opravňuje k obavám, že stát blahobytu nakonec požere své vlastní děti.<sup>27</sup>

V tomto smyslu, jak je patrné i v jiných evropských zemích, je sociální učení církve spíše nedostižnou výzvou než stálým inspiračním zdrojem jejich programu. Obecně lze v duchu výše zmíněného říci, že politicko-ekonomický projekt v poválečném Německu, který byl formován převažujícím vlivem CDU-CSU pod vedením Konrada Adenauera a Ludwiga Erharda, v jejichž agendě hrálo zásadní roli učení ekonomů, jako byli Wilhelm Röpke či Walter Eucken, konvenoval s hodnotami a principy SUC, nebo šířeji – křesťanskými hodnotami svobody a odpovědnosti, přičemž tak do velké míry naplňoval představu vysoce hodnotného, dynamického, sociálně citlivého politicko-ekonomického systému. Tento systém, v jehož jádru stojí hodnoty klasického liberalismu, tedy liberalismu, ve kterém je kladen důraz na uspořádanou svobodu spojenou s tradičními hodnotami a odpovědností (je též někdy nazývaný „ordoliberalismem“ či sociálně-tržním hospodářstvím), však nelze bez závažných výhrad ztotožňovat s politicko-ekonomickým zřízením současného Německa či s programovou agendou současné CDU-CSU. Pojem sociálně-tržní hospodářství, jak je v převažující míře chápán dnes, nemá s ordoliberalním pojetím již mnoho společného. Ke vzniku přebujelých sociálních států přispěly podle Ockenfelse v mnohém i křesťanské strany a jejich zkreslená interpretace SUC, zejména principů solidarity a subsidiarity.

V evropském měřítku lze celkově konstatovat, že politické strany hlásící se ke křesťanství, ačkoli byla jejich významným inspiračním zdrojem katolická sociální nauka, postupně rezignovaly na celou škálu konzervativních hodnot – jak morálních, tak i ekonomických – a noří se tak do mohutného proudu politického středu, přičemž ztrácejí vitalitu k obhajobě stěžejních hodnot, na nichž stojí jádro západní

<sup>25</sup> Česky: Wolfgang OCKENFELS, *Sociální politika na základě křesťanského obrazu člověka: Subsidiarita, rodinná politika a znovuoživení křesťanské charity*, Bulletin OI 165, Praha: Občanský institut, 2005.

<sup>26</sup> Tamtéž, s. 12.

<sup>27</sup> Tamtéž, s. 5.

ho civilizačního projektu. V iluzi, že evropská integrace je stále nesena étosem původních poválečných (mnohdy křesťansky a konzervativně orientovaných) „otců zakladatelů“, se stále podílejí na upevňování a posilování integračních trendů, přičemž ztrácejí obezřetnost vůči invazi nových tendencí v evropské integraci, které mají mnohdy sekulární, protikřesťanský, levicově-liberální a socialistický základ.<sup>28</sup>

## 5. INTERPRETACE A IDEOLOGIZACE SUC

Sociální učení církve je díky svébytnému dějinnému vývoji, mnohohrstevnatosti reakcí na aktuální události a proměny důrazů v čase snadným prostředkem k rozličným dezinterpretacím a účelovým výkladům. Výstižně tuto situaci vystihuje titulok článku *Crucified Between Two Thieves: Catholic Social Teaching vs. Right and Left*<sup>29</sup> (*Ukřižováno mezi dvěma lotry: Katolické sociální učení vs. pravice a levice*). I pokud pomineme jeho obsah, můžeme vidět, že sociální encykliky jsou vítanou „kořistí“ při argumentaci mezi názorovými odpůrci v kontextu celého křesťanského sociálního myšlení, navzdory varování otců Druhého vatikánského koncilu – „nikomu není dovoleno dovolávat se církevní autority výlučně ve prospěch svého názoru...“<sup>30</sup>

Celé století dějin SUC je částečně poznamenáno ideologickým bojem mezi ideovým světem kapitalismu a socialismu, toto se promítá jak do samotných textů SUC, tak zejména do jejich interpretací v oblasti katolického sociálního myšlení. Někdy byly a jsou texty SUC interpretovány a zneužívány poměrně tendenčně, a to jak „nalevo“, tak i „napravo“. Zejména otázka vztahu křesťanství a socialismu je dlouhodobě dějinně řešena – v duchu dvou vyhraněných antitezí, Tillichovou tezí „... každý křesťan, který bere svou víru vážně, musí být socialistou“ a výrokem encykliky *Quadragesimo anno* „nelze být zároveň řádným katolíkem a opravdovým socialistou.“<sup>31</sup> Ostře vyjádření o neslučitelnosti socialismu a křesťanství v *Quadragesimo anno* bylo v 60. letech v éře Druhého vatikánského koncilu zmírněno v encyklice *Pacem in Terris* (1963) papeže Jana XXIII., kde se rozlišuje „filozofické učení“ socialismu od „faktických politických hnutí“, které mohou mít uznatelné cíle. To v praxi znamená, že se připouští existence křesťanských iniciativ přijímajících socialistické cíle a principy, ale zároveň odmítajících jejich ideologické materialistické zdůvodnění. Ve stejném duchu jako Jan XXIII. hovoří i Pavel VI. v apoštolském listě *Octogesima adveniens* (1971) o „přitažlivosti socialistických proudů“ a o jejich inspiraci pro křesťany. Některé socialistické hodnoty a ideje totiž rezonují s principy víry, lze se s nimi proto ztotožnit při zachování určitého rozlišení.<sup>32</sup> Takovýto postoj k socialis-

<sup>28</sup> Nelze přehlédnout, že většina církevních dokumentů se k evropské integraci, jejímu charakteru, hodnotovému základu a směřování vyjadřuje spíše kriticky, přičemž pozitivní stránky a perspektivy evropské integrace jsou kladně hodnoceny pouze podmíněně (srov. kupř. *Ecclesia in Europa* [2003], čl. 12, 19, 58, 99, 108–110, 113–114).

<sup>29</sup> Srov. Anthony BASILE, „Crucified Between Two Thieves: Catholic Social Teaching vs. Right and Left,“ [www.culturewars.com/CultureWars/Archives/cw\\_jan98/crucified.html](http://www.culturewars.com/CultureWars/Archives/cw_jan98/crucified.html) [cit. 30. 12. 2009].

<sup>30</sup> *Gaudium et spes*, čl. 43.

<sup>31</sup> *Quadragesimo anno*, čl. 120.

<sup>32</sup> *Octogesima adveniens*, čl. 31, 32.

mu pochopitelně vedl k rozličným syntézám mezi marxistickou ideologií a křesťanskou teologií, v praxi též k rozvoji křesťansko-socialistických stran a hnutí.

Postoje sociálního učení církve doznaly mnohých změn a posunů po nástupu papeže Jana Pavla II., jehož trpká zkušenost s fungováním reálného socialismu i nebezpečí ideologizace víry v jihoamerickém případě (teologie osvobození) nedovolovaly toleranci jakýchkoli marxistických idejí či podporu socialismu. Papež, známý jinak svými velmi konzervativními postoji v oblasti morálky a přísnou organizací církve, zaujímá v oblasti sociálního myšlení stanoviska, která lze v mnohém považovat za klasicky liberální. Církev v jeho encyklikách definitivně přijímá a podporuje svobodné tržní hospodářství, ovšem vázané pevným právním a etickým řádem,<sup>33</sup> a tvrdě kritizuje přebujelé stávající sociální státy v Evropě.<sup>34</sup> Michael Novak<sup>35</sup> kupříkladu chápe encykliku *Centesimus annus* jako významný mezník ve sblížení mezi tradicí SUC a tradicí liberálního konzervatismu. Novak ostatně celkově interpretuje dějiny SUC jako dějiny postupného přijímání a „posvěcování“ liberálních hodnot a liberálních institucí – svobody, demokracie, lidských práv a nakonec – v učení Jana Pavla II. – i hodnot svobodné ekonomiky.

## 6. KŘESŤANSKÁ POLITIKA A IDEOLOGIZACE SUC „PO ČESKU“?

V akademickém prostředí jsou úvahy ohledně charakteru a aplikace katolické sociální nauky v České republice sice rozvíjeny, ale v poměrně úzkém okruhu osob. Soustavně se dané oblasti věnuje Lubomír Mlčoch, ekonom, ředitel politologicko-ekonomické sekce České křesťanské akademie, který je do velké míry i dominantním autorem listu České biskupské konference k sociálním otázkám v České republice k veřejné diskusi *Pokoj a dobro* (2000). V rámci církve, kde by katolická sociální nauka měla mít význam „nástroje zvěstování víry“,<sup>36</sup> existuje limitované množství aktivit, s výjimkou zmíněného pastýřského listu a následné diskuse s ním spojené. Jde o velký počin, ne ve všech zemích se biskupové odhodlali aplikovat principy katolické sociální nauky na konkrétní realitu, respektive zaštitit svou autoritou poměrně konkrétní politické a ekonomické názory. Ovšem stále se nabízí obvyklá reakce na pastýřský list v tom smyslu, jak ji formuloval již Václav Klaus, tedy že tento „je značně kritický, pochmurný až pesimistický, což trochu kontrastuje s jeho ‚křesťanským‘ původem.“<sup>37</sup> Skutečně i bez ohledu na původ a autora výroku se musíme ptát, proč právě u nás v ČR – kde transformační proces od totality k demokracii a tržnímu hospodářství je v mnoha ohledech považován, navzdory dílčím neúspěchům, za jeden z nejvydařenějších v kontextu postkomunistických zemí – by měla katolická sociální nauka posloužit poměrně vyhraněným a pesimistickým tvrzením, v jejichž duchu se nese celý list.

<sup>33</sup> Srov. *Centesimus annus*, čl. 42.

<sup>34</sup> Srov. *Centesimus annus*, čl. 48.

<sup>35</sup> Srov. Michael NOVAK, *Duch demokratického kapitalismu*, Praha: Občanský institut, 1992.

<sup>36</sup> Srov. *Centesimus annus*, čl. 54.

<sup>37</sup> Václav KLAUS, „Pokoj a dobro‘ našich biskupů,“ [www.klaus.cz/Klaus2/asp/clanek\\_tisk.asp?id=v-F99usQdgyws](http://www.klaus.cz/Klaus2/asp/clanek_tisk.asp?id=v-F99usQdgyws) [zveřejněno 22. 12. 2000, cit. 30. 12. 2009].

V českém kontextu lze tedy stěží hovořit o rozkošaté pluraltě názorů na aplikaci principů katolické sociální nauky. Jedinou závažnější alternativou je Petr Fiala, významný politolog a dnes rektor MU v Brně, respektive jeho publikační činnost koncentrovaná do první poloviny 90. let v časopise *Proglas*. V této době, po vydání encykliky *Centesimus Annus* a po českém vydání díla Michaela Novaka *Duch demokratického kapitalismu* (1992), probíhala poměrně živá diskuse ohledně interpretace textů katolické sociální nauky a jejího aplikačního potenciálu. Fiala zde reprezentoval konzervativně-liberální, „pravcovější“ pohled. Je škoda, že další živější debata k tématu se z českého katolického prostředí vytratila. Výjimkou je poměrně široká škála názorů zastoupená ve sborníku *Katolická sociální nauka a současná věda* (CDK, 2004).<sup>38</sup> Některé křesťansky orientované platformy zabývající se politikou a ekonomikou, jako kupř. Občanský institut, jako by na účast v diskusi ohledně interpretace a aplikace katolické sociální nauky rezignovaly, má v jejich agendě omezenou pozici.

Ačkoli v českém kontextu nemá tradice interpretace SUC mimo akademické prostředí příliš velké zakotvení, občas byla patrná snaha některých politiků si přinejmenším v obecné rovině „poklad“ SUC přisvojit a využít jej k podložení konkrétní politické agendy. Tento trend se rozvinul výrazněji v současné době, kdy aktuálně jediná „nominálně křesťanská“ strana, tedy KDU-ČSL, začala přicházet o svou dosavadní takřka jednoznačnou a nezpochybnitelnou pozici strany, která by měla agregovat politické a ekonomické zájmy většiny křesťanů v České republice. Ačkoli i do té doby bylo zřejmé, že osobnosti hlásící se aktivně ke křesťanství jsou členy širokého spektra – bezmála všech v České republice působících stran, nový boj o právo reprezentovat politiku inspirovanou hodnotami křesťanství se rozvinul kromě jiného v souvislosti se vznikem strany TOP 09, do které přešla část původních členů a politiků KDU-ČSL a v souvislosti se založením *Křesťansko-sociální platformy ČSSD*, obojí v roce 2009.

Tomuto předcházely již v průběhu porevolučních let i další pokusy o institucionalizaci křesťanské politiky – zaniklé nebo integrované alternativy – zejména KDS v čele s Václavem Bendou, která vznikla jako alternativa k ČSL ve snaze o prosazení moderně pojaté křesťansko-demokratické politiky evropského střihu bez vazby na znevěrohodněnou existenci lidové strany v době totality. V roce 1992 se dále odštěpila od KDU-ČSL frakce – tzv. Křesťansko-sociální unie (KSU) v čele s bývalým předsedou strany ČSL Josefem Bartončíkem. I když mnohá dělení proudu „politického katolicismu“ mají historický a personální ráz, nelze odhlížet od ideologických rozdílů a profilování.

Kromě explicitního odkazu na křesťanství výše uvedených stran je zřejmé, že mnoho křesťansky profilovaných osobností působilo a působí i v ostatních politických stranách, stávajících, zaniklých nebo nových (ODS, ODA, US, SZ, TOP 09). Tato realita nebyla považována do nedávné doby za nijak kontroverzní, problémovou a nepochopitelnou. Až nyní, poté co došlo v rámci KDU-ČSL k závažným ideologickým nesouladům a personálním štěpením, vyvstávají otázky po charakteru křesťansko-demokratické politiky s novou naléhavostí.

<sup>38</sup> *Katolická sociální nauka a současná věda*, ed. Petr Fiala, Jiří Hanuš a Jan Vybíral, Brno: CDK, 2004.

Sociální učení církve při tvorbě agend daných politických stran, zejména těch explicitně spojovaných s křesťanstvím, hrála jistou – ať již větší, nebo pouze implicitní roli. O to komplikovanější je hledat souvislosti mezi hodnotami a principy SUC a konkrétními politickými programy a agendami.

V červnu 2009 představila mediálně svůj ideologický profil *Křesťansko-sociální platforma ČSSD*,<sup>39</sup> která byla ustavena již podpisem *Preamble* v únoru 2009. Tato platforma sdružuje křesťansky orientované politiky ČSSD a jejich příznivce, kromě dvou politicky významnějších členů strany (Bohuslav Sobotka, František Bublan) jsou zde zastoupeni někteří intelektuálové či veřejně činné osobnosti (mezi jinými Karel Floss, Ivan O. Štampach, Anna Šabatová). V *Preambuli* je uvedeno, že tato platforma je „... neformálním občanským seskupením členů i nečlenů ČSSD, kteří kladou důraz na ukotvení sociálnědemokratických snah v oblasti, jež přesahuje materiální zájmy každodenního života,“ přičemž si klade několik cílů, mezi jinými vyzdvihovat „dědictví myšlenky, zkušenosti a postoje, které mohou obohatit ideje a hodnoty současné politické levice.“<sup>40</sup> Karel Floss líčí dějiny vývoje, vzniku a ideologického profilu křesťanské platformy v ČSSD, kdy kořeny hnutí klade do období disidentského hledání dialogu a vztahu mezi křesťanstvím a socialismem, říká: „Bylo třeba hledat politickou tvář takového křesťanství, jež by bylo zdravě revoluční, tak levicové, jak to odpovídá jeho pravému poslání.“<sup>41</sup> V dalším se odvolává i na jednu z církevních autorit (předseda německé katolické biskupské konference Robert Zollitsch), která měla říci, že „tradiční křesťanské strany se příliš spojují s neoliberálními tezemi, takže je třeba se více otevřít politickým formacím prosazujícím sociální tržní hospodářství.“<sup>42</sup>

Pro současné křesťanské socialisty je příznačné, že zcela pomíjejí celek sociální nauky a šíří důrazů, přičemž při případné interpretaci textů SUC zdůrazňují pouze výroky podporující dojem, že sociální dimenze křesťanství se nejlépe odráží v hodnotách, ideologických konceptech a programových tezích socialistického hnutí. Příkladem může být text jednoho z ideologů *Křesťansko-sociální platformy ČSSD*, „českého teologa osvobození“ Ivana O. Štampacha nazvaný *Sociální impuls křesťanství dnes*.<sup>43</sup> Není proto divu, že autor z celého dědictví textů SUC využívá citací pouze ze starobylých encyklik *Rerum novarum* (1891) a *Quadragesimo anno* (1931), přičemž z historicky novějších dokumentů zmiňuje a vyzdvihuje pouze jedinou encykliku – *Laborem exercens* (1981), kterou dokonce nazývá „hvězdným textem Jana Pavla II.“ Po velevýznamných encyklikách, jakými jsou *Sollicitudo rei socialis* (1987), a zejména pak *Centesimus annus* (1991), není v článku ani stopy. Autor vybírá záměrně výroky, které mají navodit dojem, že církev se bezvýhradně zaměřuje na kritiku kapitalismu a jeho historických i současných krutostí, přičemž o uznání hodnot demokratického kapitalismu, svobodného podnikatelského hospodářství, kritice západních sociálních států či o pozitivních vlivech a výzvách globalizace zde není zmínky. Připomíná-

<sup>39</sup> Srov. [www.sonapa.cz](http://www.sonapa.cz)

<sup>40</sup> KŘESŤANSKO-SOCIÁLNÍ PLATFORMA ČSSD, „Preamble,“ [www.sonapa.cz/preamble.html](http://www.sonapa.cz/preamble.html) [cit. 30. 12. 2009].

<sup>41</sup> KŘESŤANSKO-SOCIÁLNÍ PLATFORMA ČSSD, „Historie,“ [www.sonapa.cz/historie.html](http://www.sonapa.cz/historie.html) [cit. 30. 12. 2009].

<sup>42</sup> Tamtéž.

<sup>43</sup> Ivan Odilo ŠTAMPACH, „Sociální impuls křesťanství dnes,“ [www.sonapa.cz/Nabozenstvi%20a%20levice/Stampach%20-%20Socialni%20impuls%20krestanstvi%20dnes.rtf](http://www.sonapa.cz/Nabozenstvi%20a%20levice/Stampach%20-%20Socialni%20impuls%20krestanstvi%20dnes.rtf) [cit. 30. 12. 2009].

ná to svéráznou interpretaci SUC v pojetí, jaké lze nalézt na webových stránkách Strany demokratického socialismu, což je jedna z malých českých extrémně levicových stran „nalevo“ od KSČM, kde je encyklika *Centesimus Annus* papeže Jana Pavla II. interpretována jako jakýsi „levicový manifest“, přičemž o Janu Pavlu II. se zde hovoří jako o „proletářském papeži“.<sup>44</sup>

Jistěže SUC jako celek se staví k výstřelkům a nespravedlnostem některých rysů „liberálního kapitalismu“, ale výklad ve prospěch hodnot socialismu je nutné považovat za silně jednostranný, ideologický a přesně jdoucí proti již jednou výše citovanému upozornění čl. 43 *Gaudium et spes* – „nikomu není dovoleno dovolávat se církevní autority výlučně ve prospěch svého názoru...“

Jiným příkladem může být článek *Křesťanství a sociální stát*<sup>45</sup> dalšího signatáře *Křesťansko-sociální platformy* ČSSD Jiřího Vyletala. Tento sice žádné dokumenty SUC přímo necituje, nicméně odkazuje k textům nepřímou a snaží se vzbudit dojem, že SUC vyzývá k „uskutečnění křesťanského ideálu lásky k bližnímu,“ který je třeba realizovat zejména „výstavbou sociálního státu“. Taková politická agenda se již zcela míjí s duchem a kontextem nejnovějších dokumentů SUC, protože kupříkladu zcela ignoruje kritiku přebujelého „zaopatřovacího státu“, tak jak jej kritizuje pro jeho porušování principu subsidiarity, eliminaci odpovědnosti a pro „nesmírné zvyšování výdajů“<sup>46</sup> papež Jan Pavel II. v encyklice *Centesimus annus*.

## 7. LIDOVCI A KŘESŤANŠTÍ DEMOKRATÉ

KDU-ČSL se ústy svých představitelů sice občas na ideje SUC odvolává, zejména při své orientaci na církevní prostředí, ovšem souvislost jejího programu s principy SUC a s křesťanskými hodnotami v politice a ekonomice vůbec je velmi volná a mnohdy pouze nominální. V prosazování a ochraně morálních hodnot selhává, případně se obává je tvrdě hájit v politickém procesu, přičemž se orientuje na populistická témata (viz zlevňování elektřiny státní regulací, zvýšení daní ve prospěch sociálního státu, výrazné omezení hazardu, pojetí romské otázky apod.).

Nespokojenost s politickou, ideologickou a personální orientací KDU-ČSL je i důvodem, proč mnozí církevní představitelé explicitně či implicitně kritizují spojování křesťanství s takovou formou křesťanské politiky a podporují jiné alternativy. V tomto duchu se nesou výzvy podobné poznámce kolínského arcibiskupa kardinála Joachima Meisnera, který údajně vyzval německou CDU, aby ze svého názvu škrtnla písmenko C – znamenající „*christlich*“ – protože už není křesťanskou stranou a křesťanské hodnoty již vůbec nereprezentuje a neprosazuje. Podobně u nás je známa údajná podpora některých katolických biskupů (Duka, Baxant, Lobkowicz, Graubner) Václavu Klausovi v době jeho prezidentské kandidatury. Na zlomové línii postoje Klaus–Antiklaus se ostatně záhy elity KDU-ČSL rozštěpily a došlo tak ke

<sup>44</sup> Srov. „*Centesimus annus*,“ [www.sds.cz/view.php?cislocclanku=2005040308](http://www.sds.cz/view.php?cislocclanku=2005040308) [cit. 30. 12. 2009].

<sup>45</sup> Jiří VYLETAL, „Křesťanství a sociální stát,“ [www.sonapa.cz/Nabozenstvi%20a%20levice/Vyletal%20-%20Krestanstvi%20a%20socialni%20stat.rtf](http://www.sonapa.cz/Nabozenstvi%20a%20levice/Vyletal%20-%20Krestanstvi%20a%20socialni%20stat.rtf) [cit. 30. 12. 2009].

<sup>46</sup> Srov. *Centesimus annus*, čl. 48.

vzniku strany TOP 09, která se profiluje jako podstatně konzervativnější, zejména v ekonomické oblasti.

Ideologický profil KDU-ČSL nikdy nebyl bez konfliktních linií,<sup>47</sup> již sám název vypovídá hodně – snad kromě strany Právý Blok<sup>48</sup> mají křesťanští demokraté nejdelší název strany, složený ze dvou názvů oddělených pomlčkou. KDU (reziduum koalice křesťanských stran ze začátku 90. let) odkazuje symbolicky k reformě, k úsilí inspirovat se moderními trendy v evropské křesťanské demokracii, ačkoli tuto značku si přes nevoli původních koaličních partnerů svévolně lidovci uzmuli, tak název ČSL – odkazuje k prvorepublikové, ale i k „národněfrontové“ tradici strany. Štěpení ve straně jde po konfliktních liniích od konzervativismu k progresi či tradice–transformace a dále po územní linii Čechy–Morava. Jsou zde různé frakce a tlaky, názory na to, jak a s kým spolupracovat, ideologické spory, spory ve věci, co to je vůbec být stranou křesťanské inspirace, je zde stále problém vztahu k církvi. Nyní v „pokalouskovském“ období a zejména po personálním štěpení a vzniku TOP 09 strana ještě více usiluje o pozici středové strany, která může být partnerem jak pro levici, tak pro pravici a stojí jaksi mimo levo-pravou škálu ideologií. Tato pozice je však problematická, u strany se vytrácí konzervativně-liberální profilace a přestává být zřejmé, proč by si voliči neměli vybrat jasnější alternativy (SZ, TOP 09) stojící taktéž poblíž středu. KDU-ČSL tím ohrožuje svou profilaci jakožto křesťanské konzervativní strany a je nucena přijmout více z agendy sociálního liberalismu a komunitarismu. Vývoj ve straně s potěšením sleduje i Jiří Paroubek, který v červnu 2009 prohlásil: „Díváme se kolem sebe, a pokud jde o vývoj lidové strany jak v programové, tak osobnostní oblasti, tak je to potenciální strategický partner.“<sup>49</sup>

Náznakem převládnutí těchto trendů jsou ideové výzvy, programové dokumenty z konferencí, současné vystupování strany a snaha o sebevynětí z levopravé škály politických ideologií, což je typické spíše pro strany sociálně-liberální. Současný předseda strany Cyril Svoboda o sociálním učení církve pro jistotu příliš nehovoří, zato se již ve volebním projevu, v některých rozhovorech a také ve svém *Manifestu*<sup>50</sup> hlásí k heslu „bratrství“:

<sup>47</sup> Spory tohoto typu nejsou zcela nové, od konce 19. století až do vzniku republiky zde byly vždy něco jako tři až čtyři politické strany definující se jako katolické – přičemž zastávaly odlišné názory. Tyto proudy se postupem času v jistém smyslu integrovaly, přičemž hlavní proud politického katolicismu v době první republiky byl reprezentován Československou stranou lidovou, v čele s předsedou mons. Janem Šrámkem. Již ve 30. letech vznikl určitý spor o identitu strany, kdy Šrámkovo moravské křídlo „křesťansko-sociální“ obhajovalo systém demokracie a zřízení první republiky, přičemž proti němu stálo menšinové křídlo vedené z Čech – v čele s vyšehradským kanovníkem Bohumilem Staškem, které v tehdejší kontextu bylo možné vnímat jako konzervativnější, reakčnější, stavící se s větší skepsí k fungování prvorepublikového zřízení a k demokracii vůbec, mělo slabost pro inspiraci v korporativním společenském uspořádání.

<sup>48</sup> „Právý Blok – strana za ODVOLATELNOST politiků, REFERENDA a PŘÍMOU demokracii WWW.CIBULKA.NET“

<sup>49</sup> LIDOVÉ NOVINY, „Lidovci jsou pro nás vhodným partnerem,“ [www.lidovky.cz/lidovci-jsou-pro-nas-vhodnym-partnerem-d9q-/ln\\_noviny.asp?c=A090619\\_000009\\_ln\\_noviny\\_sko&klic=232103&-mes=090619\\_0](http://www.lidovky.cz/lidovci-jsou-pro-nas-vhodnym-partnerem-d9q-/ln_noviny.asp?c=A090619_000009_ln_noviny_sko&klic=232103&-mes=090619_0) [zveřejněno 19. 6. 2009, cit. 30. 12. 2009].

<sup>50</sup> Srov. CYRIL SVOBODA, „Manifest,“ [http://www.cyrilsvoboda.cz/index.php?option=com\\_content&task=view&id=350](http://www.cyrilsvoboda.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=350) [cit. 30. 12. 2009].

Ze známého hesla Velké francouzské revoluce Volnost – rovnost – bratrství je naším rozhodujícím programovým důrazem právě bratrství. To je dnes nejvíc ohroženou skutečností ve světě plném protichůdných dílčích zájmů a omezených zdrojů. Bratrství je jediným účinným lékem pro společnost 21. století na všech možných úrovních – počínaje rodinou a konče globálním společenstvím. Bratrství je poznávacím znamením skutečných domovů.

Jinde Cyril Svoboda říká:

Já tím chci říci, že francouzská revoluce měla tři hesla – volnost, to je ODS, volnost, budete dělat, každý si může dělat jako člověk to, co chce, dokud nenarazí někde na překážku. Rovnost, to je typické pro Sociální demokracii, aby všechno bylo jakoby rovné. Kdežto bratrství znamená projevenou úctu a sympatii a odpovědnost k tomu druhému.<sup>51</sup>

Ne že by bratrství samo o sobě nebylo důležitou hodnotou, ale odvolávání se křesťansko-demokratického politika na odkaz francouzských revolučních tradic je symptomem, který naznačuje buď úplnou neznalost dějinných souvislostí a ideologických kontinuit (což nepředpokládáme), nebo je spíše ukázkou posunu stranického myšlení směrem od tradice hodnotového i politického konzervatismu. Francouzská revoluční tradice, její hodnoty a odkaz bývají kladeny do příkrého protikladu k tradicím jak kontinentálního konzervatismu, tak i anglo-amerického liberalismu. Bratrství (*fraternité*) je primární hodnotou současného komunitarismu kladoucího důraz na hodnoty solidarity, mravnosti a altruismu. Tento novější ideologický proud operuje na pomezí sociálního (levicového) liberalismu a socialismu.

Programové dokumenty, kupříkladu materiály ze sjezdu KDU-ČSL v roce 2008 v Pardubicích,<sup>52</sup> zmiňují vztah k sociální nauce církve pouze v jednom místě, v programovém příspěvku *Kdo jsme, my křesťanští demokraté*<sup>53</sup> Petra Pitharta:

Přihlasme se sebevědomě k našim předchůdcům: poválečné sociálně tržní hospodářství je přece přínosem křesťanských demokratů. Právě tak prastarý princip subsidiarity, dnes základní organizující princip Evropské unie, který rozhodování vrací zpátky k lidem, je inspirován křesťanskou sociální naukou. Na těchto dvou přínosech, tedy na solidárně tržním hospodářství a na principu rozhodování o vlastních věcech dnes Evropa stojí.

Na výše zmíněném i na dalším kontextu příspěvku i dalších programových dokumentů je zřejmé, že odkaz poválečného projektu CDU-CSU je vnímán zkresleně a nesprávně jako jakýsi středový projekt, že tomuto zkreslenému výkladu odpovídá duch sociálního učení církve a že současný stav Evropy s jejími přebujelými sociálními státy a stále méně demokratickou a méně subsidiární Evropskou unií je pokračováním takového odkazu. To v mnohém znamená nepochopení či odmítání principů a hodnocení sociální nauky církve (zejména solidarity a subsidiarity), i když samozřejmě lze mnohé výroky encyklik vybrat a interpretovat v tomto du-

<sup>51</sup> Srov. rozhovor s Cyrilem Svobodou na rádiu Impuls (přepis), „Manifest“, [www.cyrilsvoboda.cz/index.php?option=com\\_content&task=view&id=350](http://www.cyrilsvoboda.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=350) [zveřejněno 12. 3. 2009, cit. 30. 12. 2009].

<sup>52</sup> Srov. „PROGRAMOVÉ DOKUMENTY KDU-ČSL 2008“, [www.kdu.cz/subweb/default.asp?page=510&idr=10611&IDCl=23435](http://www.kdu.cz/subweb/default.asp?page=510&idr=10611&IDCl=23435) [cit. 30. 12. 2009].

<sup>53</sup> Srov. Petr PITHART, „Kdo jsme, my křesťanští demokraté“, [www.kdu.cz/video/Media\\_23435\\_2008\\_4\\_23\\_16\\_14\\_53.pdf](http://www.kdu.cz/video/Media_23435_2008_4_23_16_14_53.pdf) [cit. 30. 12. 2009].

chu. Nelze samozřejmě popřít, že jinak v mnohém ideologické a programové teze KDU-ČSL se sociální naukou církve konvenují, to ovšem platí i pro jiné politické strany a ideologické proudy, byť s odlišnými důrazy. Lidová strana mnohdy přeceňuje charakter svých vazeb na křesťanství, církev a křesťanské hodnoty, přičemž mnohdy pomíjí důležité souvislosti a charakter hodnocení politických a ekonomických skutečností ze strany SUC.

## 8. SUC JAKO VÝZVA A INSPIRACE

Sociální učení církve tedy není politickým programem, není ani zcela koherentní naukou o společnosti, staví však na tradici křesťanské morálky, křesťanském obrazu člověka a na letité zkušenosti církve s morálním hodnocením sociální skutečnosti. Je hlasem významné světové morální autority – katolické církve – a v tomto smyslu může být inspirací jak křesťanům, tak i „všem lidem dobré vůle“. Nelze je v tomto smyslu zaměňovat s politicko-ekonomickým programem či porovnávat s běžnou škálou politicko-ekonomických ideologií, jde o svébytný „žánr“ – kterým církev naplňuje úkol učitelského úřadu i vůči společenským institucím a jejich morálnímu hodnocení, aniž by chtěla zasahovat do autonomie pozemských skutečností a odnímat iniciativu a úsudek „civilní moci“, která jediná je kompetentní a odpovědná za uskutečňování „obecného dobra“. Pokud jde o interpretaci textů a poselství SUC, je zde velice široký potenciál a prostor k inspiraci, ovšem v přísném slova smyslu nikdo nevlastní „klíče k interpretaci sociálního učení církve“, vyjma církevního magisteria. Inspirovat se jimi tedy mnohou všichni, ovšem užívat SUC jako ideologickou zbraň a zaštiťovat se jím je nepřipustné. Je třeba mít taktéž na paměti, že ve světě politiky a ekonomiky nejde o hledání a prosazování pravdy poznáním a argumentací (jako třeba ve filosofii a teologii), ideálních vizí, utopií a eschatologických koncepcí, ale o redistribuci moci, vyvažování zájmů a kompromisy mezi nimi. Mít odlišný zájem a odlišné názory na věci politické a ekonomické neznamená prosazovat noetický nebo hodnotový relativismus. Nelze však ani říci, že do politiky a ekonomiky nepatří žádné absolutní a nezpochybnitelné hodnoty, které by bylo třeba prosazovat – na prvním místě je to jistě hodnota lidské důstojnosti a svobody – ovšem jak konkrétně v dané době na daném místě institucionálně společnost uspořádat, je záležitostí demokratického diskursu, vyvažování a kompromisu. Pluralita pohledů na formy politického a ekonomického uspořádání je tedy mezi lidmi křesťanské orientace – při zachování vzájemné úcty a při respektu k nezpochybnitelným hodnotám pramenícím z křesťanské zvěsti – pochopitelná, žádoucí a ospravedlnitelná. Je ovšem třeba obezřetnosti a zdrženlivosti, pokud někdo chce „... dovolávat se církevní autority výlučně ve prospěch svého názoru...“<sup>54</sup>

---

<sup>54</sup> *Gaudium et spes*, čl. 43.

### Who Holds the Keys to the Interpretation of the Social Teaching of the Church?

*Key words:* Social doctrine of the Church; Social encyclicals; Catholic social thought; Christianity and politics; Christianity and economics; Christian democracy

*Abstract:* The article deals with the essence, character, sources and interpretation of the Social Teaching of the Church, which is an integral part of the Christian conception of life and a part of the Church's evangelizing mission. It presents the attitude of the Church to political and economic issues, a moral evaluation of institutional frameworks, the historical conditionality of doctrine, as well as the timelessness of propagated values that spring from the Christian perspective of a human being. The article explores forms of interpretation and ideologization of this doctrine in the context of Christian social thought. Using the example of the Czech situation, the article illustrates the relation of the Church's social doctrine to political ideologies and to the political engagement of Christians. Particular cases of political parties and ideological streams are introduced, and the ways they use and interpret the social doctrine of the Church.

PhDr. Roman Míčka, Th.D.  
Katedra teologické a sociální etiky  
Teologická fakulta JU  
Kněžská 8  
370 01 České Budějovice